

Suomalaisen elintarviketalouden haasteet laajenevassa EU:ssa

Jyrki Niemi, MTT

EU:n laajeneminen vyöryttää sisämarkkinoille uusia kuluttajia, uusia kilpailijoita ja uusia tuotanto-oloja. Unionin maatalouspolitiikka on muutoksen edessä. Suomen maa- ja elintarviketalous tarvitsee hyvät eväät säilyttääkseen kotimarkkinansa ja kasvaakseen kilpailukykyiseksi kansainvälisillä markkinoilla.

Euroopan unioni sai 1. toukokuuta 2004 kymmenen uutta jäsenmaata, 75 miljoona uutta kansalaista ja 30 prosenttia lisää maatalousmaata. Maiden määrä nousi unionissa 25:een, ja uusien joukossa on ensimmäistä kertaa entisiä Itä-Euroopan sosialistisia maita. Tulokkaita ovat Baltian maat, Puola, Unkari, Tshekin tasavalta, Slovakian tasavalta, Slovenia, Kypros ja Malta. Oviaukossa seisovat jo seuraavat jäsenehdokkaat. Romania ja Bulgaria joutuvat kuitenkin odottelemaan EU-jäsenyyttään vielä ainakin vuoteen 2007 saakka.

Laajentumisen myötä tapahtuvat muutokset ruokamarkkinoilla ja maatalouspolitiikassa tuntuvat eniten unionin reuna-alueilla, kuten Suomessa. Muutokset välittyvät sekä markkinoiden että harjoitettavan maatalouspolitiikan kautta.

Mitään erityisen dramaattisia muutoksia itälaajenemisesta ei tosin seuraa ainakaan nopeasti. EU:n laajeneminen on jatkoa aiempaan kehityskulkuun ja kansainvälistymiseen. Se avaa suomalaisille elintarvikeyrityksille uusia mahdollisuuksia, vaikka uhkakuviakin leijuu ilmassa kilpailutilanteen kiristyessä. Suomalaisia viljelijöitä huolettaa erityisesti elintarvikkeiden tuonnin kasvu ja maatalouspolitiikan poukkoilu.

Mahdollisuuksien markkinat vai uhkien kilpailutanner?

Laajentumisen vaikutukset Suomen maa- ja elintarviketalouteen välittyvät alkuvaiheessa erityisesti markkinoiden kautta. Laajentuminen lisää EU:ssa maataloustuotteiden ylijäämiä. Kilpailu sisämarkkinoilla kiristyy, koska kansainväliset kauppasopimukset rajoittavat EU:n tuettua vientiä kolmansiin maihin. Tämän seurauksena nykyisen tuottajahintatason ylläpitäminen Suomessa vaikeutuu.

Uusien jäsenmaiden maatalouden kilpailukyky rakentuu suurelle yksikkökoolle, edulliselle työvoimalle ja matalalle pellon hinnalle. Uudet maat kasvattavat erityisesti rukiin, ohran ja perunan ylijäämiä. Rehuviljan tuotanto aiheuttaa paineita, koska lannoitteiden ja kasvinsuojeluaineiden lisääntyvä käyttö tulokasmaissa nostaa satotasoa.

Suomea voi hetkauttaa myös Puolan runsas kauranviljely. Tähän asti Suomi on nimittäin ollut EU:n suurimpia kaurantuottajia ja -viejiä. Puolan jäsenyys tulee kiristämään kilpailutilannetta. Maailmanmarkkinoiden kehitys ja vientituen käyttömahdollisuudet ratkaisevat sen, kuinka suureksi paine Suomen markkinoiden hintatasoon muodostuu.

Vehnä-, sianliha- ja maitotuotemarkkinoilla ongelmat ovat pieniä. Vehnän kohdalla maailmanmarkkinoiden kehitysnäkymät ovat suotuisat eikä vientiongelmia ole näkyvissä. Sianlihassa unionin nykyisille jäsenmaille saattaa jopa tarjoutua mahdollisuus kohottaa sianlihan tuotantomääriään, koska tuotannon arvioidaan tulokasmaissa laskevan.

Suomalaista maidontuotantoa puolestaan turvaa EU:n kiintiöpolitiikka, kun kesällä 2003 sovittiin, että kiintiöt jatkuvat vielä 10 vuotta. Maitokiintiöt estävät maidontuotannon nousun uusissa jäsenmaissa, vaikka potentiaalia olisi. Kiintiöjärjestelmän jatkaminen vuoden 2015 jälkeen on vaikeaa; kiintiöiden purkua tulee vaatimaan entisten jäsenmaiden lisäksi ainakin kahdeksan huonon liittymissopimuksen saanutta maata.

Suomen vahvuus jalostuksessa

Viennissä EU:n laajentuminen luo mahdollisuuksia. Suomalaisia tuotteita on helpompi viedä tai suomalaiset yritykset voivat siirtää tuotantoaan maihin, joissa kustannukset ovat pienempiä. Kummallakin tavalla voidaan lisätä kannattavuutta ja tilityskykyä.

Laajentuminen kasvattaa merkittävästi EU:n yhteisiä elintarvikemarkkinoita, kun mukaan tulee uusia kuluttajia, joiden tulotaso ja ostokyky nousevat jäsenyyden myötä. Baltian maiden rivakka talouskasvu näyttää esimerkkiä siitä, mitä laajentuminen uusille jäsenmaille merkitsee.

Kysynnän ja makutottumusten länsimaistuessa suomalaisille yrityksille avautuu uusia mahdollisuuksia etenkin pitkälle jalostettujen elintarvikkeiden viennissä. Uusien maiden kuluttajat alkavat kiinnostua myös terveysasioista ostokyvyn noustessa. High tech -tuotteilla, kuten vähärasvaisilla meijerituotteilla ja funktionaalisilla elintarvikkeilla, on taatusti kysyntää suurentuneilla EU-markkinoilla. Lisäksi Suomella on tarjottavana itäisille naapureille tieto-taitoa ja tekniikkaa, jota nämä maat tarvitsevat.

Suomen isot elintarvikeyritykset ovatkin jo pitkään valmistautuneet EU:n itälaajenemisen haasteeseen. HK Ruokatalo, Atria ja Valio ovat kaikki jo asemoituneet hyvin Baltiaan ja HK lisäksi myös Puolaan. Erityisesti Baltiaan on kehittymässä Suomea nopeammin kasvavat markkinat, joista suomalaiset omistajat saavat kasvupotkua kaikille liiketoiminnoilleen.

Maatalouspolitiikka uuden remontin tarpeessa

Laajentuminen aiheuttaa väistämättä paineita myös EU:n maatalouspolitiikan uudistamiseksi. Kesäkuussa 2003 sovitun CAP-uudistuksen peruslinjaukset ovat välttämättömiä alkuaskelia, mutta laajentumiseen liittyviä perusongelmia ne eivät ratkaise.

Yhteinen maatalouspolitiikka ei nyky muodossaan yksinkertaisesti pysty vastaamaan 25 erilaisen jäsenmaan erilaisten maataloussektoreiden vaihteleviin ja moninaisiin ominaispiirteisiin ja ongelmiin. Niin erilaisia maita ja niin monenkirjavia tuotanto-olosuhteita unioniin mahtuu. Alueellisten erityispiirteiden ja voimavarojen parempi huomioon ottaminen edellyttää maatalouspolitiikan kansallistamista ja alueellistamista.

EU onkin ennen pitkää pakotettu remontoimaan maatalouspolitiikkaansa suuntaan, joka ottaa nykyistä paremmin huomioon laajentuvan unionin tarpeet. Maatalouspolitiikan uusarviointi on tarpeellista myös siksi, että keskitetty, byrokraattinen, yhteinen politiikka ei ole riittävän nopea ja joustava vastaamaan maataloudelle asetettaviin uusiin tai vahvistuviin vaatimuksiin: muun muassa ympäristöasiat, ruoan puhtaus ja turvallisuus sekä eettinen laatu.

Maatalouspolitiikan muutospaineita ja kehittämistarpeita analysoitaessa on edelleen otettava huomioon Kansainvälisen kauppajärjestö WTO:n neuvottelut maataloustuotteiden kaupan vapauttamiseksi. Unionin on luotava edellytykset uuden sopimuksen syntymiselle uudistamalla tarpeelliselta osin yhteistä maatalouspolitiikkaa.

Lisätietoja: jyrki.niemi@mtt.fi
puh. (09) 5608 6314

Jyrki Niemi

MMT Jyrki Niemi nimitettiin helmikuun alusta vuoden määräajaksi MTT:n (Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus) maatalouspolitiikan professoriksi. Niemen toimipaikka on Helsingissä MTT:n taloustutkimusyksikössä. Hän johtaa yksikön politiikka ja markkinat -ryhmää, johon kuuluu 10 tutkijaa.

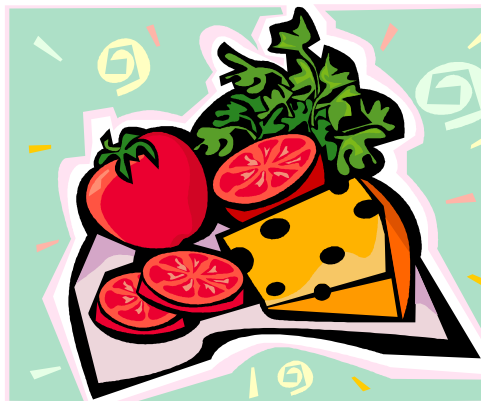
Tutkijana Niemi on erikoistunut maatalouspolitiikkaan, maataloustuotteiden kansainväliseen kauppaan ja kauppapolitiikkaan. EU:n ja Aasian välisten maatalouskauppasuhteiden lisäksi hänen keskeisiin

tutkimuskohteisiinsa kuuluvat EU:n yhteinen maatalouspolitiikka ja kansallisen maatalouspolitiikan vaihtoehdot sekä WTO-neuvotteluiden vaikutukset maataloustuotteiden kansainväliseen kauppaan. Lisäksi Niemi on perehtynyt mm. EU:n laajentumisen vaikutuksiin elintarvikemarkkinoilla.

Niemi on toiminut vuodesta 1988 tutkijana mm. Maatalouden taloudellisessa tutkimuslaitoksessa. Viimeksi hän on työskennellyt MTT:n taloustutkimuksen vanhempänä tutkijana. Kansainvälistä kokemusta hän on hankkinut vierailevana tutkijana Alankomaissa ja Malesiassa.

Euroopan unionin 25 jäsenvaltiota (kartassa keltaisella). EU koostuu demokraattisista valtioista, jotka ovat sitoutuneet työskentelemään yhdessä rauhan ja hyvinvoinnin saavuttamiseksi. Se ei ole valtio, jonka olisi tarkoitus korvata nykyiset valtiot, mutta se on kuitenkin enemmän kuin kansainvälinen järjestö. Sen jäsenvaltiot ovat perustaneet yhteisiä toimielimiä, joille ne ovat siirtäneet tiettyjä toimivaltuuksia, jotta Euroopan kannalta merkittävistä asioista olisi mahdollista tehdä demokraattisia päätöksiä Euroopan tasolla. Tätä jäsenvaltioiden toimivaltuuksien yhdistämistä kutsutaan myös "Euroopan yhdentymiseksi".

EU:n laajentumisen myötä tapahtuvat muutokset ruokamarkkinoilla ja maatalouspolitiikassa tuntuvat eniten unionin reuna-alueilla, kuten Suomessa. Muutokset välittyvät sekä markkinoiden että harjoitettavan maatalouspolitiikan kautta.